

LUOVUUDEN KYYNISTÄ PROPAGANDAA

“Uusi renessanssi on tuleva! Ja meidän tehtävä on ottaa nyt lapiot käteen.”
– Pekka Himanen, *Suomalainen unelma*.

Taideteollisen korkeakoulun “luovan talouden ja filosofian professori” Pekka Himanen on aikakautemme uuden ilosanoman apostoli. Uusimmassa raportissaan “Suomalainen unelma” hän julistaa, että jokaisen ihmisen on saatava olla luova. Jokaiselle ihmiselle kuuluu yhtäläinen mahdollisuus toteuttaa ainutkertaista potentiaaliaan elämässä:

Älkäämme kieriskelkö epätoivossa. Vaikka edessämme ovatkin sekä nykyhetken että tulevaisuuden isot haasteet, niin minulla on unelma. Se on unelma, jonka juuret kulkevat syvälle suomalaisen sielun ytimeen.

Minulle on unelma, että tämä kansa lunastaa korkeimman lupauksensa, jonka mukaan jokaiselle ihmiselle kuuluu yhtäläiset mahdollisuudet toteuttaa ainutlaatuista potentiaansa elämässä.

Minulla on unelma, että tulevaisuudessa elämme Suomessa, joka on sekä luova että välittävä! (Himanen, 2007, 7.)

Äkkiseltään ei kenties arvaa, mutta tämän papillisen julistuksen esikuvana on tosiaankin pappi, nimittäin Martin Luther King jr. Himanen nimittäin sanoo fraseeraavansa nimenomaan häntä. Ei ole toisin sanoen aivan tuulesta temmattua kutsua Himasta uuden ilosanoman apostoliksi. Silti on pakko ihmetellä, mitä Himasen fraseeraaminen tässä yhteydessä tarkoittaa. Tarkoittaako se, että Martin Luther Kingilläkin oli kuuluisassa vuoden 1963 puheessaan (“I Have a Dream”) samantapainen unelma?

Katsotaan. Kingin unelmana oli yhteiskunta, jossa ihmisiä ei arvioida heidän ihonvärinsä perusteella. Unelma, että “jonain päivänä Georgian punaisilla kukkuiloilla entisten orjien pojat ja entisten orjanomistajien pojat istuvat yhdessä veljeyden pöydän ääressä”. Unelma, että “jonain päivänä jopa Mississippin osavaltio, autio-
maavaltio, joka läikähtyy epäoikeudenmukaisuuden ja alistamisen kuumuudessa,

muutetaan vapauden ja oikeudenmukaisuuden keitaaksi”. Unelma, että “pienet mustat pojat ja mustat tytöt voivat ottaa pienten valkoisten poikien ja valkoisten tyttöjen käsistä kiinni ja kävellä yhdessä siskoina ja veljinä”. Kingin unelmana oli toisin sanoen tasa-arvo ja oikeudenmukaisuus.

Mikä on sitten Himasen unelma? Onko sillä mitään yhteistä Kingin unelman kanssa? Vastaus on selkeä ei. Toki Himanenkin puhuu “yhtäläisistä mahdollisuuksista”. Yhdenvertaisuuteen asti hänen vaatimuksensa ei kuitenkaan yllä, Kingin vaatimasta yleisestä sisaruudesta ja veljeydestä puhumattakaan. Tämä ei kuitenkaan ole tässä olennaista, sillä Himaselle “yhtäläiset mahdollisuudet” eivät ole mikään päämäärä sinänsä vaan pelkkä väline, nimittäin *talouden menestyksen* väline (siitä tämä moton “lapiot käteen”). Ihmisille on taattava “yhtäläiset mahdollisuudet”, koska niiden “kautta koko kansan potentiaali pääsee täydemmin jatkamaan taloutemme menestystä” (mt., 7). Toisin sanoen jos kävisi ilmi, että “yhtäläiset mahdollisuudet” eivät lisäisikään talouden menestystä, niistä voitaisiin Himasen mukaan varmaankin luopua. Unelmastaan hän ei kuitenkaan luovu. Se on ja pysyy talouden menestyksenä.

Vaikka maailmalla tällainen intellektuellien ja filosofien esittämä taloudellisen menestyksen euforia olisikin yksinomaan naurun ja pilkan aihe, suomalaisessa kontekstissa se ei jostain syystä sitä ole. Eikä se ole edes mitään uutta. Vuonna 1993 Antti Hautamäki vaati “yhteiskunnan spontaanien voimavarojen vapauttamista” tästä samaisesta syystä (Hautamäki 1993, 134). Vuonna 1961 Pekka Kuusi vaati täsmälleen samaa, vaikka painopiste ei vielä tuolloin ollutkaan potentiaalien toteuttamisessa tai voimavarojen vapauttamisessa vaan väestön mobilisaatiossa taloudellisesti kannattavaan toimintaan (Kuusi 1963, 59). Silti Himasen julistuksessa on jopa suomalaisessa kontekstissa jotain uutta. Uutta on hänen retorinen paisuttelunsa ja ennen kaikkea hänen kyynisyytensä.

Todellinen kyynisyys ei ole vain kylmäkiskoista suhtautumista. Todellinen kyynisyys on sitä, että esittää muuta kuin todella ajattelee. Mitä Himanen todella ajattelee? Himanen ajattelee, että unelmia tärkeämpää on *unelmien myyminen*. Oli unelma tai visio mikä hyvänsä, olennaista on, että se pystytään “muotoilemaan tavalla, joka voi inhimillisesti sytyttää toimintaa” (Himanen 2007, 118). Näin siksi, että visioiden “muotoilut toteuttavat tehtävänsä vain, jos ne pystyvät mobilisoimaan ihmiset yhdessä toimimaan niiden puolesta” (mt., 118). Himasen mielestä jopa Martin Luther King oli tällainen unelmien myyntimies ja propagandisti – vaikka mielestäni Kingiä parempi esimerkki tästä visioiden hienosta myymisestä ja muotoilusta olisi kyllä ollut eräs toinen, vähemmän hohdokas ihmisten mobilisoijia viime vuosisadan puolivälin tienoilta.

Martin Luther King ei kuitenkaan ole Himasen kyynisyyden ainoa uhri, jonka hän valjastaa propagandansa apuvälineeksi. Toinen ja yhtä uskomaton keppihevonen on antiikin Ateena ja ennen muuta sen filosofi Sokrates. Ensinnäkin Kalifornian Piilaakso on Himasen mielestä jonkinlainen nykyajan Ateena, sillä molemmat ovat “luovuuden keskuksia”. Toiseksi Piilaakson perustaja Fredrick Terman on jonkinlainen nykyajan Sokrates, sillä molemmat ovat “visionäärisiä pioneereja ja rikastajia” (mt., 72). Se, että yhteneväisyys loppuu tähän, ei Himasta haittaa. On aivan sama, missä suhteessa ollaan visionäärisiä pioneereja ja rikastajia, kunhan vain kehitetään jotain uutta. Uusi idea oikeudenmukaisuudesta ja uusi vempain ovat yhtä arvokkaita – tai *ainakin melkein*. Sillä on pidettävä mielessä, että Himasen unelmana on taloudellinen menestys, eikä Sokrateen työllä tai ajatuksilla ole milloinkaan ollut minkäänlaista vaikutusta talouden menestykseen. Niiden pohjalta ei ole koskaan perustettu yhtään yritystä, tehty ainoatakaan teknologista

innovaatiota, puhumattakaan innovaatioista, joita oltaisiin voitu käyttää kaupallisesti hyväksi – kaikki seikkoja, jotka ohjaavat jokaisen Piilaaksoon perustetun yrityksen toimintaa. Ei, Sokrates halusi tietää, mitä on oikeudenmukaisuus, saamatta sitä kuitenkaan koskaan selville.

Rinnastus Sokrateeseen on muutenkin pöyristyttävä. Raporttinsa lopussa Himanen korostaa kuinka kriitikki ei ole koskaan tuottanut innovaatioita ja lainaa Sibeliusta, jonka mukaan kriitikolle ei ole koskaan pystytetty patsasta. Mutta mitä muuta Sokrates oli kuin kriitikko? Jumalan paarma, joka hännäsi ateenalaisia hankalilla kysymyksillään ja alituisilla moitteillaan: “Voi sinua, hyvä mies!” Sokrates huudahtaa ateenalaisille: “Olet viisaudestaan ja voimastaan kuulun mahtavan Ateenan kansalainen, etkä yhtään häpeä!” (Platon 1999, 23–24.) Miksi Ateenan miehen sitten piti hävetä itseään? Siksi, että hän halusi mieluummin mainetta, kunniaa ja menestystä kuin puolustaa oikeudenmukaisuutta tai vastustaa vääryyttä. Pitkän päälle ateenalaiset eivät tällaista moitiskelua kuitenkaan sietäneet, sillä lopulta he tuomitsivat Sokrateen kuolemaan.

Miksi Himanen ei puhu tästä mitään? Siksi, että Himanen on Sokrateen täydellisen vastakohta, Sokrateen antiteesi. Himasen ydinsanomana on nimenomaan maine, kunnia ja menestys, ei oikeudenmukaisuus tai vääryyden vastustaminen. Himasella ei ole tietoaakaan Sokrateen kriittisestä asenteesta, joka hyväksyy mitakseen vain totuuden, vaan hän tekee lähinnä täysin kriitikittömiä ja opportunistisia tilaustöitä, sellaisia kuin “Suomalainen unelma”, joka ei ole muuta kuin teknologia-teollisuuden propagandalehtinen. Sitä paitsi Sokrates ei ottanut maksua hännämisestään, mutta Himanen ottaa – käsittäkseni varsin korkean sellaisen – ja puhuu mieluiten sen puolesta, joka maksaa eniten. Antiikin Kreikassa tällaista maksua vastaan opettavaa kutsuttiin sofistiksi, mutta Himanen ei ole edes sofisti, sillä sofistit myivät omistamaansa tietoa, kun taas Himanen myy lähinnä tietämättömyyttään. (Ainakaan raportissa ei ole mitään uutta, luovaa eikä innovatiivista.) Ja tämän kaiken päälle Himanen, aikamme supersofisti, kehtaa kutsua itseään filosofiksi.

Raporttinsa lopussa Himanen sanoo, että me voimme jo vaistota uuden luovuuden aaltoa. Se alkoi 1990-luvulla: Nokia, jääkiekon MM-joukkue, pop-musiikin uusi menestystarina. Lisää on kuitenkin tulossa, Himanen lupaa: “Uusi suomalainen luovuuden suuri aalto on tuleva. Uusi renessanssi on tuleva!” (Himanen 2007, 150.) Tämä kuitenkin edellyttää, että koko Suomi puhalttaa yhteen hiileen ja unelmoi samaa Himasen unelmaa, ilmeisestikin teknologiateollisuuden tai jonkun muun yritysmaailman etujärjestön johdolla. Vielä ei näin kuitenkaan ole käynyt, vaan me elämme vapaassa ja demokraattisessa maassa, joten on yhä mahdollista viedä eteenpäin Martin Luther Kingin unelmaa ja noudattaa Sokrateen kriittistä asennetta – sekä fraseerata jälkimmäistä: häpeä Pekka Himanen!

K I R J A L L I S U U S

Antti Hautamäki, “Spontaaniin yhteiskuntaan – hyvinvointia ilman valtiota”, teoksessa Anderson ym., *Hyvinvointivaltio ristiaallokossa*. WSOY 1993.

Pekka Himanen, *Suomalainen unelma – innovaatioreportti*. Teknologiateollisuuden 100-vuotissäätiö 2007.

Martin Luther King Jr, “I Have a Dream”, <http://www.americanrhetoric.com/speeches/mlkhaveadream.htm>.

Pekka Kuusi, *60-luvun sosiaalipolitiikka*. WSOY 1961.

Platon, *Apologia*. Teokset, osa I. Otava 1999.